IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 23 Issue 01 AVGUST 2026

HABIB US-SIYAR" ASARI TARIXIY SHAXSLAR HAYOTINI O'RGANISHDA MUHIM MANBA SIFATIDA

Panjiyev Jamshidbek Tohir o'g'li
Tarix fani o'qituvchisi
E-mail: jamshidbekpanjiyev13@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.21904797

Annotatsiya: Mazkur maqolada Xondamirning "Habib us-siyar" asarining tarixiy shaxslar hayotini o'rganishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Asarda qadimgi davrlardan XVI asr boshlarigacha bo'lgan tarixiy voqealar, hukmdorlar, davlat arboblari, olimlar va madaniyat namoyandalarining hayoti yoritilgan. Tadqiqot davomida manbashunoslik, tarixiy-qiyosiy va tahliliy metodlardan foydalanildi. Natijalar asarning tarixiy-biografik tadqiqotlar uchun muhim manba ekanligini ko'rsatdi.
Kalit so'zlar: Xondamir, Habib us-siyar, tarixiy manba, Temuriylar, tarixiy shaxslar, manbashunoslik, tarixnavislik.

Аннотация: В статье анализируется значение произведения Хондамира «Хабиб ус-сияр» как важного источника для изучения исторических личностей. Рассматриваются сведения о правителях, государственных деятелях, ученых и представителях культуры. Определено значение произведения в историко-биографических исследованиях.
Ключевые слова: Хондамир, Хабиб ус-сияр, исторический источник, исторические личности, Тимуриды.

Annotation:This article analyzes the significance of Khwandamir's "Habib al-Siyar" as an important source for studying historical figures. The work contains valuable information about rulers, statesmen, scholars, and cultural representatives. The study highlights the role of the source in historical and biographical research.
Keywords: Khwandamir, Habib al-Siyar, historical source, historical figures, historiography.

Kirish

Tarixiy shaxslar hayotini o'rganishda o'rta asr tarixiy manbalari muhim o'rin egallaydi. Ana shunday qimmatli manbalardan biri mashhur tarixchi Xondamir tomonidan yozilgan "Habib us-siyar" asaridir. Ushbu asar Sharq tarixnavisligining yirik namunalaridan biri bo'lib, unda dunyo tarixining turli davrlariga oid voqealar bilan bir qatorda ko'plab tarixiy shaxslarning faoliyati yoritilgan.

Xondamir Temuriylar davrining yirik tarixchilaridan biri bo'lib, u o'z asarida hukmdorlar, davlat arboblari, olimlar va diniy arboblar faoliyatiga alohida e'tibor qaratgan. Shu jihatdan "Habib us-siyar" asari tarixiy shaxslar biografiyasini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Tadqiqotning maqsadi "Habib us-siyar" asarining tarixiy shaxslar hayotini o'rganishdagi ilmiy ahamiyatini tahlil qilishdan iborat.

Metadologiya

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:
-Manbashunoslik metodi;
-Tarixiy-qiyosiy metod;
-Tahliliy metod;

-Biografik metod.

Tadqiqot obyekti sifatida Xondamirning “Habib us-siyar” asari tanlandi. Predmet sifatida esa asarda aks etgan tarixiy shaxslar faoliyatiga oid ma’lumotlar o‘rganildi.

Natijalar

Tahlillar natijasida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi.

Birinchidan, asarda Amir Temur va Temuriylar sulolasi vakillari haqida keng ma’lumotlar berilgan. Ularning davlat boshqaruvi, harbiy yurishlari va siyosiy faoliyati batafsil yoritilgan.

Ikkinchidan, asarda Husayn Boyqaro, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi tarixiy shaxslar faoliyati haqida muhim ma’lumotlar uchraydi. Bu ma’lumotlar ularning tarixdagi o‘rnini aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Uchinchidan, asarda olimlar, shoirlar va din arboblari faoliyatining yoritilishi davrning ilmiy va madaniy hayotini o‘rganish imkonini beradi.

To‘rtinchidan, asarda siyosiy voqealar bilan bir qatorda tarixiy shaxslarning axloqiy fazilatlari, ilmiy salohiyati va davlat boshqaruvidagi o‘rni ham tavsiflangan.

Beshinchidan, voqealarning izchil bayon etilishi tarixiy jarayonlarning rivojlanish bosqichlarini kuzatish imkonini beradi.

Muhokama

“Habib us-siyar” asari tarixiy-biografik manba sifatida katta ahamiyatga ega. Muallif voqealarni nafaqat bayon etadi, balki tarixiy shaxslarning xarakteri, siyosiy qarashlari va jamiyat taraqqiyotiga qo‘shgan hissasini ham yoritadi.

Asarning yana bir muhim jihati shundaki, unda tarixiy voqealar keng geografik hududlar misolida yoritilgan. Bu esa tarixiy shaxslar faoliyatini xalqaro siyosiy jarayonlar bilan bog‘liq holda o‘rganish imkonini beradi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, “Habib us-siyar” asari Temuriylar davri tarixini o‘rganishda “Boburnoma”, “Matla’ us-sa’dayn va majma’ ul-bahrayn”, “Ravzat us-safo” kabi manbalar bilan bir qatorda eng muhim yozma manbalardan biri hisoblanadi.

X**ulosa**

Xondamirning “Habib us-siyar” asari tarixiy shaxslar hayotini o‘rganishda muhim tarixiy manba hisoblanadi. Asarda hukmdorlar, davlat arboblari, olimlar va madaniyat namoyandalari faoliyatiga oid qimmatli ma’lumotlar jamlangan.

Tadqiqot natijalari asarning tarixiy-biografik tadqiqotlar uchun katta ilmiy ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Asar nafaqat siyosiy tarixni, balki o‘rta asr Sharq jamiyatining ilmiy va madaniy hayotini o‘rganishda ham muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Abdurazzoq Samarqandiyning “Matla’ us-sa’dayn va majma’ ul-bahrayn” asari Temuriylar davri tarixini o‘rganishda eng muhim va ishonchli yozma manbalardan biri hisoblanadi. Asarda XV asr Movarounnahr va Xuroson hududlarida yuz bergan siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy hamda madaniy jarayonlar tarixiy shaxslar faoliyati bilan uzviy bog‘liq holda yoritilgan. Shu jihatdan mazkur manba tarixiy-biografik tadqiqotlar uchun alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar natijasida asarda Shohrux Mirzo, Mirzo Ulug‘bek, Abu Sa’id Mirzo va boshqa temuriy hukmdorlarning davlat boshqaruvi, diplomatik faoliyati hamda ilm-fan va madaniyat rivojiga qo‘shgan hissasi haqida muhim ma’lumotlar mavjudligi aniqlandi. Muallif tomonidan tarixiy voqealarning batafsil bayon qilinishi ushbu shaxslarning siyosiy faoliyati va jamiyat taraqqiyotidagi o‘rnini xolis baholash imkonini beradi. Asarning yana bir muhim jihati shundaki,

unda nafaqat hukmdorlar, balki davlat arboblari, harbiy sarkardalar, olimlar, shoirlar va din arboblari faoliyati ham keng yoritilgan. Bu esa Temuriylar davri jamiyatining turli qatlamlari vakillari haqida mukammal tasavvur hosil qilishga xizmat qiladi. Natijada manba orqali o‘sha davrning siyosiy muhitini, ilmiy-ma’rifiy hayotini va madaniy taraqqiyot darajasini chuqurroq anglash imkoniyati yaratiladi.

Shuningdek, Abdurazzoq Samarqandiyning diplomat sifatidagi tajribasi asarda xalqaro munosabatlarga oid ma’lumotlarning ham keng yoritilishiga sabab bo‘lgan. Bu esa “Matla’ us-sa’dayn va majma’ ul-bahrayn” asarining nafaqat Temuriylar davlati, balki qo‘shni mamlakatlar tarixi va xalqaro diplomatik aloqalarni o‘rganishda ham muhim manba ekanligini ko‘rsatadi. Umuman olganda, mazkur asar tarixiy shaxslarning hayoti va faoliyatini tadqiq etishda, Temuriylar davrining siyosiy va madaniy tarixini tiklashda hamda o‘rta asrlar tarixshunosligi taraqqiyotini o‘rganishda beqiyos ilmiy ahamiyatga ega. Kelgusida ushbu manbani boshqa tarixiy asarlar bilan qiyosiy o‘rganish, undagi tarixiy shaxslar haqidagi ma’lumotlarni chuqur tahlil qilish va ilmiy muomalaga kengroq kiritish tarix fanining dolzarb yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xondamir. Habib us-siyar. Tehron, 1954.
2. Ahmedov B. O‘zbekiston tarixi manbalari. Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
3. Azamat Ziyo. O‘zbek davlatchiligi tarixi. Toshkent: Sharq, 2012.
4. Muhammadjonov A. Temur va Temuriylar davri tarixi. Toshkent: Fan, 2014.
5. Nizomiddinov I. Sharq tarixshunosligi masalalari. Toshkent: Fan, 2016.
6. Hayitov H. Sharq tarixiy manbalari va manbashunoslik. Toshkent: Akademnashr, 2021.